

Ernst Landsberg, Geschichte der deutschen Rechtswissenschaft. 3. Abtheilung, 1. Halbband (Mnichov a Lipsko 1898; 552 str. a poznámek 326 str.).

Ve sbírce, kterou Mnichovská akademie věd věnovala »dějinám věd v Německu«, a pro kterou mimo jiné psali Bluntschli: *Geschichte der neueren Staatswissenschaft* (allg. Staatsrecht u. Politik) a Roscher: *Geschichte der Nationaloekonomik in Deutschland*, — počal učený R. Stintzing vydávati: *Geschichte der deutschen Rechtswissenschaft*. V prvních dvou odděleních vylíčil dle biografické metody život i díla německých právníků, kteří zemřeli před r. 1700, vylučuje však z toho zástupce práva přirozeného. Nyní prof. Landsberg pokračuje a přináší dějiny německé právovědy za celou epochu práva přirozeného od Grotia až po Kanta (stopuje netoliko civilní jurisprudenci romanistů a počínajících germanistů, nýbrž i právo trestní, církevní a státní 17. a 18. století; a při tom nepomíjí směrů s přirozeným právem neshodných).

Landsberg hledí kombinovati biografickou metodu s hlediskem chronologickověcným, a staví do popředí charaktery spisovatelské a díla; ale ani on nemohl se vyhnouti některým následkům zvolené metody základní. Jednak obmezuje se na spisovatele národnosti německé a vylučuje jiné. Není sic úmyslem Landsbergovým zastírat, že na německou nauku té doby (od Pufendorfa a Thomasia až po Kanta) působily vlivy Němců, vedlé Grotia hlavně anglické a francouzské (Hobbes, Locke, Montesquieu, Rousseau a j.); nicméně náležitě dost nevyniká, pokud německá právověda byla závislou od cizích ideí a učení, jež přijímala a spracovávala. Obmezením na Němce vlastně bezděky se přidává německé právovědě povahy i zásluhy nacionální, tak jakoby to, co Němci učili, bylo také jejich původní, samostatnou prací. Ostatně táž metoda vede vůbec spíše k dějinám učených právníků než k dějinám právovědy samé. Náš zájem požaduje zajisté historický přehled vývoje dogmatického, výklad o vnitřní souvislosti a sledu jednotlivých právních myšlenek a teorií (ostatně tyto theorie jakožto zjevy historické nutno zároveň vysvětlovati jejich hlubšími příčinami, t. hospodářskými, společenskými a osvětovými poměry současné doby). Zde však čtenář je nucen všeobecný obraz německé právovědy z jednotlivých spisovatelských individualit si shledávati a sestavovati. Rovněž roztržena je historie jednotlivých větví vědy právní, které právě v oné době buď vznikly neb aspoň jako samostatné zvláštní odbory se ustavily (tak zejm. německé právo soukromé, německé dějiny říšské, státní právo říšské i teritoriální, i právo správní), neb aspoň nově se utvářely (tak vedlé práva kanonického právo církevní, zvláště protestantské; reformované právo trestní). V některých z nich byl vliv práva přirozeného zvláště mocný.

Ostatně celým dílem Landsbergovým vidíme táhnouti se jednu nit: jsou to životní osudy racionalistické nauky práva přirozeného, jež v 17. století byla uzákladěna, napotom vítězně se rozmohla, až zase na konci 18. století valem hynouti začala. Z počátku musila v Německu přemáhati ještě odpor theologů i romanistů; pak přijímala se v jednotlivých odborech vědy právní, až dosáhla všeobecného panství, vniklatě konečně i do katolického Jiho-německa (ačkoli byla vlastně plodem reformace). Tak empirické základy práva

nahražovány časem apriorní konstrukcí všeobecných zásad neb pravidel, ze kterých prý veškero právo logicky se dalo odvoditi a vyvinouti resp. na něž se dalo zase zpět uvést; a domnělá vědecká převaha práva přirozeného zatláčovala význam práva pozitivního tím spíš, že tehdaž dopřával se theorii značný vliv v praktickém právním životě: — doktoři práv mohli ji přiváděti k platnosti v soudech jimi obsazovaných (také právnické fakulty bývaly kolegiemi soudními), kdežto juristické resp. axiomatické formulování nových učením ze své strany to ulehčovalo. Tím způsobem t. zv. přirozené právo osobilo si dokonce také zevnější moc a závaznost, někdy s předností před právem pozitivním, jindy aspoň s platností subsidiární (ku př. v 17. století Samuel Rachel pokládal právo přirozené za absolutně závazné, tak že právo pozitivní v případě neshody mělo mu ustupovati).¹⁾

Zvláště zajímavé jest, jak učení právníci němečtí (jako již Stryk a Thomasius) začali se odvracet od recipovaného práva římského, přijímajíce je toliko, pokud je shledávali ve shodě s právem přirozeným, a později také s germanistickým, které činilo se namnoze spojencem práva přirozeného. Časem dovozovali někteří srovnalost práva přirozeného s římským, jiní s germanistickým resp. naopak; po případě hleděli dosíci shody umělé anebo přivoditi vyrovnání násilné. V druhé polovici 18. století zase ku př. Nettelbladt, systematik školy Wolfovy, dospíval k tomu, že odmítal rozlišování živlů římských a německých; podceňuje konkrétní a historické momenty, i vyhlazuje vůbec hranice mezi právem přirozeným a pozitivním, hleděl veškeré právo vyvozovati důsledně ze skrovného počtu všeobecných formulí.

Rovněž zajímavé jest stopovati spojenství práva přirozeného s osvícenskou filosofií 18. věku, a tudíž vliv této v Německu, zvláště v oboru práva církevního a trestního. Přes to nebylo vždy kráčeno ve šlépějích hlavního německého osvícence Thomasia; někdy docházelo se též k výsledkům tytýž zpátečnickým (tak zejména v právu trestním směr Wolfův, ano i Kantův nesháše se s náhledy osvícenského »ducha času«). Vůbec německá škola práva přirozeného celkem nevyniká tím liberálním, po případě revolučním duchem, jakým škola anglická a francouzská. Sám Thomasius ve svých státních náhledech klonil se k absolutismu, tak jako před ním Pufendorf nebo po něm Wolf, který v zájmu obecného blaha tíhl dokonce k despotickému, policejnímu státu; teprve nový přítok vlivu filosofů a národních hospodářů anglických i francouzských (spolu s franc. revolucí) vedl k tomu, že také v Německu na rozhraní století 19. politicky pronikl liberální individualismus (který tam dosud živořil v náboženské reformaci).

Vše to zde nelze blíže stopovati; jen několik hlavních zjevů budiž tu připomenuto. V Německu byl to Samuel P u f e n d o r f († 1694), jenž za příkladem Huga Grotia konstruoval t. zv. přirozené právo racionalisticky z lidské povahy, neodvisle od pozitivní theologie a scholastiky. Kdežto pak úspěchy

¹⁾ O přirozeném právu, zvláště o otázce jeho právnické skutečnosti, pojednal u nás B. Vacek v jedné části stati: »Ku programu práva přirozeného« v Osvětě 1900, str. 726—731, 814—820.

Grotiovy týkaly se hlavně práva mezinárodního, Pufendorf pokročil zase zejména tím, že v jednom a témž filosofickém duchu spracoval soustavně všechny právní obory. Co do státního práva odůvodňoval (dle Hobbesa) stát absolutní a jednotný; byl v nauce práva přirozeného představitelem směru centralistického (kdežto v 18. stol. na Grotia navázal směr federalistický). Proto Pufendorf také pode jménem Severina de Monzambano pokládal současnou podobu Německé říše za nestvůru, jelikož teritoria již si osobila svrchovanost, celek pak blížil se pouhému spolku států (něco později Ludolf hleděl vytvořití pojem státu spolkového). Pufendorf již také začal odlučovati právo od morálky, v čem pak Thomasius pokročil dále, shledávaje při právu netoliko rozkaz zavazující autority, nýbrž i zevní vynutitelnost. Thomasius sám († 1728) nebyl sice původní duch, ale zvláště výmluvný šířitel osvícenství v Německu. Jeho rozumové novotářství potýkalo se hlavně s různými tradicemi v právu církevním a trestním; proslul zvláště svým »kulturním bojem« proti existenci čarodějnictví (byl též pro opravu středověkého trestního řízení a pro jistou náboženskou toleranci). Rovněž dal podnět k publicistické škole Hallské (naproti literárně antiquárnímu směru školy Jenajské), jakož i zasloužil se o počátky nauky německého práva soukromého (v čem pokračoval Jiří Beyer). — Jiný obraz zase podává nám filosof Chr. Wolf († 1754), jenž svou právní soustavu vyvíjel na tom základě, že práva vyplývají z povinností, a jenž, obětuje jednotlivce obecnému blahobytu, odůvodňoval osvícený absolutismus (v právu trestním zásadu represse); ačkoli pak ve své dogmatické filosofii systemisoval namnoze myšlenky Leibnitzovy, jenž vzdaloval se práva přirozeného, byl přece též zástupcem tohoto. Reakce, která Wolfem začínala, byla v jurisprudenci záhy zase zatlačována vítězným vlivem osvícenství cizího; tak i v katolickém církevním právu vystoupily febronianismus (antikuriální ve prospěch práv biskupských), i josefinismus (pro práva zeměpanská), kteréž dva směry pak při své souvislosti s gallikanismem a právem přirozeným v jedno splývaly. Vedle toho přirozené právo nebylo vždy ve službách osvícenství; byloť pěstováno též samo o sobě jakožto zvláštní metoda.

Ale v téže době začíná již také skepse; různí činitelé připravují vespolek úpadek školy dosud panovavší. Landsberg líčí jmenovitě jednotlivé empiriky, vycházející od práva pozitivního, mezi nimiž vynikají J. J. Moser (učitel státního práva teritoriálního i pozitivního práva mezinárodního) a veliký jurista J. St. Pütter (jenž mimo jiné teprv učinil ze státního práva metodicky soustavnou vědu); k tomu přistupují též jednotliví předchůdci školy historické. Ještě více však vážily veliké právní kodifikace a nové učení Kantovo. V moderních kodifikacích lze sice spatřovati jeden z nejlepších plodů nauky práva přirozeného; nicméně právě jejich vydáním jasně objevila se protiva mezi právem pozitivním a přirozeným, a odňata půda trvání tohoto. U nás lze prý pozorovati 3 stadia těchto kodifikačních snah od polovice 18. století: první dá se srovnati s pracemi Kreittmayerovými v Bavorsku a Coccejiho v Prusku; druhé (za většího vlivu práva přirozeného), s Martinim v čele, odpovídá asi kodifikacím Pruska pod vedením Suareza a soudruhů; třetí stadium za Zeillera stálo již také pode vlivem Kantovým (naš občanský zákoník nebyl ještě dotknut náhledy školy historické, ovšem ale spíše vlivem francouzského Code). Co Kanta se týče, nebyly hlubší základy jeho filosofie

zprvu správně oceňovány; juristé delší dobu domnívali se, že z ní vyplývá mocný rozvoj nového práva přirozeného. Přes to Kant již opustil myšlenku, že aktuální právo dá se vyvinouti jako důsledek z filosofických zásad; vybíraje jednotlivé věty právní z empirie, činil je spíše jen předmětem filosofického uvažování (dle měřítka určitého ideálu). Tím způsobem však přirozené právo nepodává žádných platných a závazných norem, nýbrž pouze ideální postuláty, kterých zvláště zákonodárci všimati si náleží. Tak zv. přirozené právo tedy vystupuje z vlastní právovědy a zůstává toliko částí filosofie. *BR.*

A. Boistel, Cours de philosophie du droit. T. I., II., Paris, Fontemoing 1899 (504 a 454 str.).

Zvláštní čtení o filosofii práva na Faculté du droit v Paříži zavedeno bylo teprv r. 1889. Prof. B., jenž je zahájil, přepracoval z tohoto podnětu svůj dřívější spis: *Cours de droit naturel ou de philosophie du droit suivant les principes de Rosmini* (Paris, Thorin, 1870) a vydal znovu pod titulem svrchu uvedeným. B. hlásí se k odchovancům filosofie Kantovy a Rosmini-ovy i jest otevřeným stoupencem theorie práva rozumového (přirozeného) jakožto »souboru pravidel, jež po rozumu sluší opatřiti zevní sankcí donucovací«. Právo rozumové jest ideálem, typem práva pozitivního. Rozumové základy práva jsou idea spravedlnosti a idea užitečnosti. Prvou a toliko touto zabývá se filosofie práva; idea užitečnosti — výklad různých interesů, zvláště hmotných, jež měly a mají vliv na právní řády národů — jest předmětem jiných věd, zvláště nár. hospodářství a sociologie. Filosofii právní nestačí pouhé přehledy souborné soustavy právní (encyklopedie), aniž všeobecné nauky soustavného zpracování práva; máť ona spíše připnouti nauky tyto k prvotným a jednoduchým principům rozumovým metafysikou stanoveným, za něž nejde lidské poznání (srv. I. introd. str. 1—20 a II. appendice str. 425—450). Že názor tento podstatně liší se od teorií sociálních či sociologických, jež neznají rozumových jiných principů práva než přirozenou nutnost společenského života, jest předem výslovně vytknuto (srv. I. str. 13 násl.).

B. dílo rozpadá se ve dvě části; v první (sv. I.) probírá 1. základní principy: pojem zákona jakožto společného principu práva a mravnosti, odlišení práva od této, zvláštní princip práva a princip odvození práv a 2. přehled práv individuálních, jednak vnitřních: vrozených a odvozených či nabytých (různých svobod), jednak zevnějších k věcem (vlastnictví) a k osobám, pak přenos práv (závazky, vydržení a promlčení, smlouvy, testament) a konečně porušení práv. — Východištěm právní filosofie jest ethika; princip práva tkví v absolutním zákoně mravním. Jakožto část mravnosti odlišuje se právo od ostatních zjevů mravních zevní vynutitelností (srv. názory Thomasiovy, Leibnitzovy, Kantovy, Rosminiovy). Právo (v subj. smyslu) jest osobní jednání chráněné mravností, kteráž přikazuje ostatním lidem šetření a zmocňuje k užití moci za příčinou jich donucení. Mravní princip pak, jímž ono donucení jest odůvodněno, jest nedotknutelnost osobnosti lidské, odkud tudíž veškeré podstatné znaky a účinky všech práv lze odvoditi. (I. str. 21—151).

V druhé části (sv. II.) probírá B. theorii společnosti a právo sociální v oddílech: 1. společnost, povaha, úkony a organisace její, 2. rodina a manželství, 3. společnost občanská, stát. — Společnost v nejobecnějším slova smyslu